

Joensuun Keskustan valtuustoryhmän valtuustoaloite laillisesta graffitiseinästä tai -kujasta Joensuuhun

KV 29.08.2022 § 95

Keskustan valtuustoryhmä jätti 29.8.2022 valtuuston puheenjohtajalle valtuustoaloitteen laillisesta graffitiseinästä tai -kujasta Joensuuhun.

Päätös:

Lähetettiin kaupunginhallituksen valmisteltavaksi.

KAKOLK 30.05.2023 § 44

Kaupunginhallitus päätti 5.9.2022 § 307 lähettää asian hyvinvointipalveluihin valmisteltavaksi.

Aloitteen mukaan laittomat graffitit ovat ympäristössään epäsiistejä, aiheuttavat paheksuntaa ja ylimääräisiä kustannuksia. Aloitteen mukaan laillinen graffitiseinä tai -kuja antaisi nuorille mahdollisuuden vaikuttaa omaan elinympäristöön ja olla näin osallisina kaupunkiympäristön kehittämisessä. Samalla se antaisi mahdollisuuden kokeilla katutaide laillisesti ja kasvaa ja kehittyä graffiteja tekevänä artistina.

Taustoitusta vastaukseen

Graffitit ovat yksi katutaiteen muodoista. Katutaiteen ilmentymispaikkoja kaupunkiympäristössä ovat luonnollisesti katupinnat, työmaa-aidat, talojen seinät, alikulkutunnelit tms. Graffitien historia ulottuu 60-luvun Yhdysvaltoihin ja erityisesti varhaiseen hip hop-kulttuuriin. Suomeen graffitit saapuivat 1980-luvulla. Graffiteja toteutetaan useimmiten spray-maaleilla ja esimerkiksi tusseilla. Graffitit jaetaan kolmeen peruskategoriaan; tägi, throw up ja piissi. Tägi tarkoittaa myös nimimerkkiä ja näitä tekijänsä personoivia kuvia Joensuunkin katukuvassa näkee runsaasti. Toisinaan tägien tekijöiden tavoitteena on mahdollisimman suuri tägien määrä julkisessa katukuvassa ja tällöin laillisten graffitiseinien merkitys tägien osalta voi olla muita graffitien ilmenemismuotoja vähäisempi. Graffitit pitkälti ovat historialtaan underground-kulttuuria ja graffitien on koettu vähentävän ympäristön viihtyisyyttä ja luovan epäsiisteyttä julkiseen tilaan. Asenteet graffiteja kohtaan ovat muuttuneet vuosikymmenien saatossa ja graffiteja on alettu arvostaa myös taiteena. Muutoksesta hyvänä esimerkkinä toimii mm. brittiläinen Banksy, joka on tunnettu erityisesti poliittisesti kantaa ottavista graffiteista ja seinämaalauksista ympäri maailmaa.

Kuntalaisten hyvinvoinnin ja osallisuuden näkökulmasta lainsäädäntö mahdollistaa ja kannustaa myös graffitien muodossa toteutettavaan itseilmaisuun. Laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019) velvoittaa kuntia järjestämään hyvinvointia lisäävää kulttuuritoimintaa. Hyvinvointialueuudistuksen jälkeen vastuu kuntalaisten hyvinvointityöstä kuuluu kuntien ja hyvinvointialueiden toteutettavaksi yhteistyössä (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021). Nuorisolaki (1285/2016) määrittelee kunnan tehtäväksi nuorten harrastamisen, heidän elinolojensa parantamisen ja yhteiskunnallisten vaikuttamismahdollisuuksiensa edistämisen.

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019) kunnan kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jolla kunta edistää kulttuurin ja taiteen tekemistä, harrastamista, saatavuutta ja käyttöä sekä taide- ja kulttuurikasvatusta ja kulttuuriperintöä.

Lain tavoitteina ovat:

- 1) tukea ihmisten mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun ja toimintaan sekä kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen;
- 2) edistää kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen;
- 3) vahvistaa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kulttuurin ja taiteen keinoin;
- 4) luoda edellytyksiä paikallisen ja alueellisen elinvoiman kehittymiselle ja sitä tukevalle luovalle toiminnalle kulttuurin ja taiteen keinoin.

Tavoitteiden toteuttamisen lähtökohtina ovat demokratia, asukaslähtöisyys, tasa-arvo, kestävä kehitys sekä kulttuurinen moninaisuus ja vuoropuhelu. Edellä listatut tavoitteet Laki kuntien kulttuuritoiminnasta (166/2019) ovat asioita, joihin kaupunki pyrkii erilaisilla toimenpiteillä vaikuttamaan tavoitteita edistävasti. Graffitiseinien mahdollistaminen taiteen tekemiseen on yksi muoto, jolla pyritään saamaan positiivisia vaikutuksia luovuutta tukevalle toiminnalle. Tutkimuksien mukaan luovuutta edistävät toimenpiteet kanavoivat ihmisten tuntemuksia ulos mielestä ja kehosta tukien kokonaisvaltaista hyvinvointia ja mielen balanssia. Luvattomista graffiteista aiheutuu yhteiskunnalle kustannuksia muun muassa vartiointi-, puhdistus- ja pintojen uudelleenmaalaus-kustannusten muodossa. Toisaalta tunnistetaan graffitien rooli taiteellisen ilmaisun muotona. Graffitien kohdalla ympäristön viihtyisyyttä ja tekijöidensä hyvinvointia lisäävien tuotosten ja puhtaan ilkvallan ero ei ole selkeä. Rikoslain mukaan luvaton graffitimaalaus täyttää vahingonteon tai tärkeän vahingonteon kriteerit, jos tekoon syyllistynvä henkilö "oikeudettomasti – vahingoittaa toisen omaisuutta". On myös huomattava, että pelkkä törkeän vahingonteon yritys on rangaistava teko. (Rikoslaki 368/2015). Suomessa kaikki 15-vuotta täyttäneet ovat rikosoikeudellisessa vastuussa, ja korvausvelvollisuus koskee myös tätä nuorempia (Rikoslaki 515/2013). Graffitien puhdistamisesta koituneet kustannukset ovat saattaneet yksilötasolla kasvaa hyvin merkittäviksi.

Graffitin tekemisen tärkeimpiä motiiveja ovat tutkimuksen mukaan maalaamisesta syntyvä hyvinolontunne, sekä tekemisen kautta saatava maine. Graffiti voi tarkoittaa tekijälleen myös muun muassa kapinaa, taideterapiaa ja esteettisten näkemysten välinettä. Graffiti myös toteuttaa yleisiä taidekasvatuksen tavoitteita eli yhteisöllisyyttä, kokemuksellisuutta sekä henkilökohtaisen ympäristösuhteen tarkastelua. (Komonen, 2010, s. 59, Malinen, 2008, s. 4). Helsingin tietokeskuksen vuonna 2014 julkaisemassa tutkimuksessa "Luvallinen graffiti Helsingissä" todetaan, että kyselyn vastaajista yli 70 prosenttia oli ilmoittanut saaneensa luvallisilla graffitiaidoilla maalatessaan uusia ystäviä.

Luvattomien graffitien vähentämiseksi, toiminnan ohjaamiseksi yhteisesti hyväksyttyihin paikkoihin ja taiteellisen sekä osallistavan toiminnan mahdollistamiseksi useat kunnat ja kaupungit Suomessa ja ympäri maailmaa ovat alkaneet perustaa laillisia katutaide-seiniä, jotka on osoitettu esimerkiksi graffitikäyttöön, kuten aloitteessakin todetaan.

Joensuussa graffitiseiniä toivotaan nuorisopalveluilta säännöllisen epäsäännöllisesti ja esimerkiksi nuorisovaltuusto keskustelee graffitiasioista jokaisella toimintakaudella. Tarvetta luvalliselle graffitiseinälle selkeästi jossakin määrin on.

Joensuun kaupungin strategian mukaan kaupungin toimintakulttuurin perusta on asukas- ja asiakaslähtöinen palvelu. Kaupunkia rakennetaan asukkaita kuunnellen ja lasten ja nuorten osallisuutta vahvistaen. Strategian mukaan Joensuussa edistetään monipuolisia harrastusmahdollisuuksia ja lisätään nuorten vapaa-ajanviettopaikkoja. Luvallisen graffitiseinän perustaminen toteuttaa Joensuun kaupungin strategian tavoitteita osallisuuden, menon ja meiningin Joensuusta.

Luvallisen graffitiseinän ylläpito vaatii kuitenkin siihen osoitettua resurssia ja yhdessä sovittuja pelisääntöjä, jotka tulee olla seinän luona nähtävillä. Luvallisia graffitiseiniä tulee valvoa säännöllisesti, koska seinän on täytettävä turvallisen tilan

pelisäännöt eikä seiniin saa kertyä epäsovivaa sisältöä. Taiteellisessa toiminnassa hyväksytyn ja epähyväksytyn sisällön eksakti määrittely on haastavaa, mutta valvontaa toteuttavien tahojen tulee suhteuttaa tarkastelussaan keskenään mm. kaupungin toimintaa ohjaavia yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevia linjauksia, lainsäädäntöä ja julkisessa tilassa toimittaessa myös yleistä mielipidettä. Kokemusten mukaan luvalliset graffitiseinät aiheuttavat alueelle jonkin verran roskausta, vaikka pelisäännöissä luonnollisesti on kiellettyä. Luvallinen graffitiseinä voi olla teknisesti toteutettu myös siirrettävänä ja tällaisesta on kokemusta mm. Porvoossa.

Suomessa luvallisiin graffitiseiniin liittyviä prosesseja on usein toteutettu hankemuotoisesti, mikäli toteuttajatahona on ollut esimerkiksi kaupungin nuorisotoimi. Kaupungin julkisista tiloista vastaavat viranomaiset ovat voineet tehdä myös suoria sopimuksia esimerkiksi kaupunginosayhdistysten tms. kanssa, joissa on sovittu osapuolten vastuut ja velvollisuudet luvallisen graffitiseinän suhteen. Graffitiseiniin liittyvä keskitetty suunnittelu-, sopimus- ja valvonta voi olla järjestetty hyvin erilaisin ratkaisuin. Graffitiseinien taiteelliseen käyttöön kohdentuvaan kulttuuriseen nuorisotyöhön ei Joensuussa ikävä kyllä ole nykytilanteessa kohdentaa henkilöstöresursseja. Graffitiseiniin liittyvää nuorten osallistamista esimerkiksi nuorisovaltuuston toiminnan kautta on mahdollista toteuttaa.

Vastaus valtuustoaloitteeseen

Tarve luvallisille graffitiseinille on kaupungissa tunnistettu. Tästä syystä Tilakeskus on myöntänyt graffitiseinäpilottia varten Reijolan koulun seinäaluetta syksyllä 2022. Pilottia toteutetaan 2023 loppuun saakka, jolloin kokemuksia tarkastellaan. Luvan myöntämisen ehtona oli, mikäli toiminta tapahtuu pilottijakson ajan sääntöjen mukaan ja toiminnasta ei aiheudu haittaa muulle ympäristölle, voi Tilakeskus luovuttaa jatkossa myös muita seinäalueita vastaavaan käyttöön. Ehtona kuitenkin, että graffitiseinätoiminta sopii myös rakennuksen vuokralaisille.

Siirrettäviä graffitiseiniä on lisäksi kokeiltu Enon kirjaston pihassa ja Uimaharjun torin viereisellä tontilla. Uimaharjussa graffitiseinän suunniteltu sijainti aiheutti vastustusta paikallisten asukkaiden keskuudessa ja mahdollisten uusien graffitiseinien suunnittelussa tulee jatkossakin huomioida myös paikallisten asukkaiden näkemykset. Siirrettävien kevyiden graffitiseinien lisäämistä tarkastellaan aktiivisesti myös kokeiluna keskustan alueelle.

Pilotissa nuorisopalvelut toimii tilakeskuksen "vuokrasopimuksen" kumppanina ja vastaa näin graffitiseinästä ja sen sisällöstä vaikkakin seinä sinänsä on valvomaton. Käytännössä yhteistyötä tilakeskuksen kanssa tehdään tiiviisti. Kunnossapidon henkilöstö kiertää alueita ja he joko maalaavat epäsovivat sisällöt piiloon tai ilmoittavat nuorisopalveluille ja nuorisopalvelut käyvät maalaamassa sotkut piiloon yhdessä nuorten kanssa. Käynnissä olevan kokeilun aikana Reijolan koululla seinä on maalattu kerran pohjavärille nuorisopalveluiden ohjaaja ja paikallisten nuorten toimesta. Enossa ja Uimaharjussa ei asiattomia sisältöjä ole tarvinnut korjata.

Havaintoina kokeilusta on noussut, että luvalliset graffitiseinät ovat kohtuullisen edullinen palvelu kuntalaisille, mutta aiheuttavat resurssitarvetta alueen nuorisotyössä ja tilojen kunnossapidossa. Resurssitarvetta aiheuttaa myös seinistä viestiminen, jonka tulisi olla säännöllistä ja aktiivista.

Syksyllä 2022 aloitetussa kokeilussa nuorisopalvelut järjesti Reijolassa pienimuotoiset avajaiset ajatuksena tavoittaa maalaajia ja käydä heidän kanssaan pelisääntöjä läpi. Todellisuudessa tilaisuus tavoitti vain hyvin pienen ihmismäärän ja sääntöjen lukeminen jäi paikalle saapuvien maalajien vastuulle. Nuorisopalveluiden resurssit eivät riitä graffitiseinien systemaattiseen valvontaa ja sinne organisoitavaan toimintaan.

Toiminnan laajeneminen uusille alueille vaatii tarkastelua, kuka on seinistä vastaava kumppani Tilakeskukselle. Nuorisopalvelut voivat olla kumppani harvemmin asutuilla alueilla, mutta keskustan alueella nuorisopalveluilla ei ole

osoittaa toimintaan henkilöresurssia. Kumppanuuksia on toteutettu eri puolilla Suomea monenlaisten toimijoiden kanssa, kaupunginosa- tai asukasyhdistyksiä, järjestöjä yms. Valmista toimintamallia tällaiseen yhteistyöhön ei Joensuussa ole, mutta prosessissa voisi edetä kokeilujen kautta

Kulttuuripalvelut mahdollistavat yhdistyksille ja järjestöille avustuksia vuosittain mm. työpajoihin ja taiteelliseen toimintaan. Mahdollisuudet laajennettavaan yhteistyöhön yhdistyksien ja järjestöjen kautta voisi luoda uutta ulottuvuutta kaupungin sisäiseen verkostoitumiseen graffitiseinien myötä.

Kootusti voidaan todeta, että luvalliset graffitiseinät ovat kannatettava idea ja luvalliset seinät ovat Joensuussa pilotointivaiheessa ja toiminnan laajentamiseen suhtaudutaan myönteisesti.

Valmistelija: hyvinvoinnin kehittämisjohtaja, kulttuurijohtaja ja aluekoordinaattori

Sivistys- ja hyvinvointijohtajan päätösehdotus:

Kasvatus- ja koulutuslautakunta päättää

esittää kaupunginhallitukselle, että kaupunginvaltuusto päättää merkitä edellä olevan vastauksen Keskustan valtuustoryhmän valtuustoaloitteeseen ja todeta aloitteen loppuun käsittellyksi.

Päätös:

Hyväksyttiin yksimielisesti.

KH 05.06.2023 § 240
4143/00.02.00.03/2022

Kaupunginjohtajan päätösehdotus:

Kaupunginhallitus ehdottaa, että kaupunginvaltuusto päättää

merkitä edellä olevan vastauksena Keskustan valtuustoryhmän valtuustoaloitteeseen ja todeta aloitteen loppuun käsittellyksi.

Päätös:

Hyväksyttiin yksimielisesti.